

УДК 37.02+378+371.13

ОСАДЧЕНКО Інна Іванівна

доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки і освітнього
менеджменту Уманського державного
педагогічного університету імені Павла
Тичини

e-mail: osadchenkoinna@rambler.ru

СПОСОБИ УСУНЕННЯ ПСИХОДИДАКТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті на основі аналізу наукових джерел та емпіричного матеріалу виокремлено та схарактеризовано одну із ключових проблем застосування інформаційно-комунікативних технологій навчання – щодо отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації. Результати здійсненого аналізу емпіричного матеріалу засвідчили, що дидактичними проблемами стосовно отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації є: недостовірність, ненауковість окремих фактів, що порушує принцип науковості та зв'язку навчання із життям; наявність непристойностей та нецензурності, що суперечить принципам емоційності та естетичності, розвивальності та виховальності навчання; необхідність довготривалої роботи з комп'ютером, як перешкода розвивальності навчання, систематичності та послідовності навчання тощо. Обгрунтовано, що сумісно із вказаними дидактичними проблемами виникають психологічні проблеми: запам'ятовування хибної інформації та у результаті – неправильно сформований світогляд; виникнення надмірної захопленості процесом роботи з ПК, що переростає у залежність та викликає фізичну та емоційну виснаженість; несвідоме або несистемне запам'ятовування інформації; пригнічення розвитку логічності та інших типів мислення тощо. Рекомендовано такі шляхи усунення психодидактичних проблем щодо отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації: реферування опрацьованого в Інтернеті матеріалу з подальшою його

перевіркою педагогом; надання розширеного списку рекомендованих джерел для опрацювання (попередньо опрацьованими педагогами); організація дискусії – аналізу матеріалу; обґрунтованість обсягу та типу завдань: обов'язкове поєднання обробки інформації із творчими вправами та вправами на тренування пам'яті тощо. Констатовано, що психодидактичні проблеми застосування інформаційно-комунікативних технологій навчання, передусім щодо отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації, долаються психодидактичними умовами ефективності інтеграції сучасних технологій навчання (зокрема з технологією ситуаційного навчання).

Ключові слова: сучасні технології навчання; психодидактичні проблеми; інформаційно-комунікативні технології навчання; принципи навчання; методи навчання.

Постановка проблеми. Виявом інноваційних процесів у освіті є активне застосування сучасних технологій навчання. Саме тому технологічний підхід – один із провідних у методології педагогічних досліджень. Водночас вибір технології навчання – стратегічне завдання педагога, адже вид технології передбачає видозміну, переструктурування, тобто узгодження системи навчання у відповідності із обраними технологічними компонентами.

Особлива наукова увага нині приділяється інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ) навчання, віддаючи перевагу терміну «інформаційно-комунікативні».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інформаційно-комунікативні технології (Н. Бордовська [1], Н. Волкова [2], М. Вайндорф-Сисоева [3], Н. Заячківська [4], Л. Крившенко [3], І. Нікішина [5], О. Пехота [6], Г. П'ятакова [4], А. Реан [7] та ін.) – структури взаємозв'язаних процесів переробки інформації із застосуванням комп'ютерно-програмних засобів, де основними чинниками застосування нових є: знання педагогічних можливостей ІТ та уміння роботи з цими засобами. Попри достатню дослідженість власне сутності інформаційно-комунікативних технологій навчання та висвітлення

переваг/проблем їх практичного застосування, фактично відсутні обґрунтовані рекомендації усунення зазначених недоліків.

Мета статті – на основі аналізу наукових джерел та емпіричного матеріалу виокремити та схарактеризувати способи усунення психодидактичних проблем застосування інформаційно-комунікативних технологій навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зауважимо, що нині термін «інформаційний» визначається не лише стосовно інформації (відомостей, повідомлень, сукупності знань), а й трактується синонімічно до понять «комп'ютер», «мікроелектроніка», «комунікаційно-обчислювальна мережа» [8, с. 314]. Виходячи із вказаного, можемо говорити про майже тавтологічне поняття «інформаційно-комунікативний». Вважаємо, що така тотожність понять виникла в момент, коли, із соціальної точки зору, комп'ютер, як стрижень інформаційних технологій, ще не мав Інтернету – мережі електронного зв'язку, і кожен користувач персонального комп'ютера володів інформацією, але не володів зв'язком з іншими користувачами. У період масового розповсюдження Інтернету, до слова «інформаційний» автоматично додалося слово «комунікативний», підкреслюючи сутність електронно-інформаційного зв'язку між людьми. При цьому спосіб отримання і сприйняття інформації, насамперед, завдяки Інтернету, сам собою нині і є технологією навчання без посередників – педагогів. Зважаючи на масовість та звичність отримання знань у такий спосіб, педагоги будують навчальний процес із переважанням застосування інформаційно-комунікативних технологій.

Давно не дивина: щоб отримати відповідь на нагальне питання, нам швидше та легше звернутися до Інтернету, ніж шукати довідкову літературу у бібліотеці. Проте також не дивина факт мимовільного «занурення» у світ іншої інформації в Інтернеті, яку абсолютно не планувалося отримати. З одного боку, це корисно, однак, з іншого, породжуються й вторинні проблеми. Такі проблеми ми поділяємо, спираючись на аналіз наукових джерел та емпіричного матеріалу, щодо:

- отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації;
- долучення до соціальних мереж;
- Інтернет-розваг та ігор.

Передусім, проаналізуємо з дидактичної точки зору проблеми, передусім, щодо отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації. З цією метою дидактичні проблеми, що виникають у суб'єктів навчання (і педагогів, і тих, хто навчається) у результаті узгодимо із традиційним дидактичними принципами (В. Галузяк [9], Л. Крившенко [10], А. Кузьмінський [11], В. Омеляненко [11], М. Сметанський [9], В. Шахов [9] та ін.).

Результати здійсненого нами аналізу емпіричного матеріалу свідчать, що дидактичними проблемами (передусім, невідповідний та надлишковий зміст інформації тощо) стосовно отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації є:

- недостовірність, ненауковість окремих фактів, що порушує принцип науковості та зв'язку навчання із життям;
- наявність непристойностей та нецензурності, що суперечить принципам емоційності та естетичності, розвивальності та виховальності навчання;
- необхідність довготривалої роботи з комп'ютером, як перешкода розвивальності навчання, систематичності та послідовності навчання;
- перенасичення суб'єктів навчання інформацією (неузгодження із принципом свідомого, міцного засвоєння знань);
- наявність швидкої відповіді (процес сприймання без глибинного осмислення), практично, на будь-які питання, що суперечить дидактичному принципу активності та самостійності навчання.

Водночас сумісно із вказаними дидактичними проблемами, вочевидь, виникають психологічні проблеми (вплив негативної інформації тощо), визначені нами, як:

- запам'ятовування хибної інформації та у результаті – неправильно сформований світогляд;

- виникнення надмірної захопленості процесом роботи з персональним комп'ютером (ПК), що переростає у залежність та викликає фізичну та емоційну виснаженість;

- виникнення стресів;

- формування комплексів у поведінці;

- погане, несвідоме, або несистемне запам'ятовування інформації;

- пригнічення розвитку логічності та інших типів мислення;

- формування пасивності у навчанні.

Таким чином, окрім незаперечних переваг, ми маємо усталені проблеми безконтрольного отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації:

- дидактичного характеру;

- психологічного характеру.

Завдання кожного педагога, окресливши вказані проблеми, насамперед, знайти та застосувати шляхи їх усунення. Нами рекомендовано такі шляхи усунення психодидактичних проблем щодо отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації:

- реферування опрацьованого в Інтернеті матеріалу з подальшою його перевіркою педагогом;

- надання розширеного списку рекомендованих джерел для опрацювання (попередньо опрацьованими педагогами);

- організація дискусії та диспуту (із застосуванням ІКТ навчання чи традиційно) – аналізу матеріалу;

- у загальноосвітніх закладах: контроль з боку батьків та педагогів: встановлення спеціальних комп'ютерних програм на кшталт «Кібер-няня»; контроль за змінами у поведінці;

- контроль з боку батьків та педагогів: встановлення часового ліміту на роботу за комп'ютером, обсягу опрацювання інформації;

- планування почережності виконання завдань: письмове опрацювання матеріалу; вивчення напам'ять тощо;

- обґрунтованість обсягу та типу завдань: обов'язкове поєднання обробки інформації із творчими вправами та вправами на тренування пам'яті тощо;
- розширення кола пізнавальних інтересів шляхом добору творчих завдань, вправ на аналіз матеріалу тощо (табл. 1).

Таблиця 1

**Способи усунення психодидактичних проблем щодо отримання та
опрацювання змісту Інтернет-інформації**

№	Дидактична проблема: порушення дидактичного принципу	Психологічна проблем, що виникає сумісно із дидактичною проблемою	Спосіб усунення психодидактичних проблем
1.	Науковості та зв'язку із життям: недостовірність, ненауковість окремих фактів.	Неправильно сформований світогляд, запам'ятовування хибної інформації.	– Реферування опрацьованого в Інтернеті матеріалу з подальшою його перевіркою педагогом.
2.	Емоційності та естетичності, розвивального та виховального навчання: непристойності, нецензурності.	Виникнення стресів; формування комплексів у поведінці; неправильно сформований світогляд.	– Надання розширеного списку рекомендованих джерел для опрацювання (попередньо опрацьованими педагогами). – Організація дискусії (із застосуванням ІКТ навчання чи традиційно) – аналізу матеріалу. – У загальноосвітніх закладах: контроль з боку батьків та педагогів: встановлення спеціальних комп'ютерних програм на кшталт «Кібер-няня»; контроль за змінами у поведінці.
3	Розвивального навчання, систематичності та послідовності:	Надмірна захопленість, що переростає у залежність; емоційна	– Контроль з боку батьків та педагогів: встановлення часового ліміту на роботу за

	довготривала робота з комп'ютером.	виснаженість.	комп'ютером. – Планування поочередності виконання завдань: письмове опрацювання матеріалу; вивчення напам'ять тощо.
4	Свідомого, міцного засвоєння знань: перенасичення інформацією.	Погане, несвідоме, або несистемне запам'ятовування інформації.	– Контроль з боку батьків та педагогів: встановлення обсягу опрацювання інформації. – Обґрунтованість обсягу та типу завдань: обов'язкове поєднання обробки інформації із творчими вправами та вправами на тренування пам'яті тощо.
5	Активності та самостійності: наявність швидкої відповіді (процес сприймання без глибинного осмислення), практично, на будь-які питання.	Пригнічення розвитку логічності та інших типів мислення; формування пасивності.	– Розширення кола пізнавальних інтересів шляхом добору творчих завдань, вправ на аналіз матеріалу тощо. – Організація дискусії (із застосуванням ІКТ навчання чи традиційно) – аналізу матеріалу.

Зазначимо, що підготовка до обговорення отриманої з Інтернету інформації сприяє уникненню її формального сприймання, спонукає до первинного індивідуального аналізу, а організація диспуту (лат. *dispute* – міркую, сперечаюся [8, с. 229]) та дискусії (лат. *discussion* – розгляд, дослідження [8, с. 228]), сприяє виявленню спірних питань, досягненню так званого нами «інформаційного консенсусу» (консенсус – лат. *consensus* – згода [8, с. 374]) – згоди в узагальненні щодо отриманої Інтернет-інформації.

Звісно, список проблем застосування інформаційно-комунікативних технологій навчання, зокрема щодо отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації, можна значно продовжити: ми вказали лише типові з них.

Вважаємо, що головний спосіб усунення вказаних вище проблем застосування інформаційно-комунікативних технологій навчання – поєднання їх з іншими технологіями навчання, створення на засадах цілісного підходу дидактичної системи, у якій, у теоретично-практичній площинах, реалізовувалася б інтеграція інформаційно-комунікативних технологій навчання з іншими технологіями навчання.

Така інтеграція, з дидактичної точки зору, повинна:

- мати психодидактично обумовлену мету в цілому та конкретного етапу навчання для поєднання певних технологій навчання;
- орієнтуватися на певні дидактичні принципи;
- передбачати чіткий відбір і структурування навчального матеріалу;
- спиратися на технологічно-обумовлене поєднання методів та форм навчання.

Наприклад, у контексті поєднання технології ситуаційного [12] та технології інформаційно-комунікативного навчання доречною буде поетапно-технологічна робота: підготовка дидактичних кейсів (як педагогам, так і тим, хто навчається) з допомогою інформаційних технологій навчання, що уже давно відбувається на практиці, а опрацювання кейсового матеріалу на заняттях – з допомогою технології ситуаційного навчання, що також не виключає можливість поточного використання інформаційно-комунікативної технології навчання.

Характер та складність завдання обумовлюють конкретність методів та форм щодо його опрацювання, тобто застосування психодидактичного узгодження елементів різних технологій навчання. Водночас суб'єктам навчання надається можливість свободи вибору методів та форм навчання, які, за вказаних умов, стають засобами навчання. Звісно, непідготовленому педагогу, за умов невизначеності педагогічного інструментарію на занятті, буде важко. Проте, очевидно, що не майбутня, а вже теперішня система навчання потребує педагога-модератора, готового до навчального діалогу, а не до традиційного монологу-диктату.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, психодидактичні проблеми застосування інформаційно-комунікативних технологій навчання, передусім щодо отримання та опрацювання змісту Інтернет-інформації, долаються психодидактичними умовами ефективності інтеграції сучасних технологій навчання (зокрема з технологією ситуаційного навчання). У подальших дослідженнях необхідно деталізувати практичний аспект дотримання зазначених умов.

Список використаної літератури

1. Бордовская Н. В. Педагогика : учебное пособие / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2006. – 304 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 576 с.
3. Крившенко Л. П. Современные технологии обучения / Л. П. Крившенко, М. Е. Вайндорф-Сысоева // Педагогика : учеб. / Л. П. Крившенко [и др.] ; под ред. Л. П. Крившенко. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – С. 317–341.
4. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів вищої школи [Електронний ресурс] / Г. П. П'ятакова, Н. М. Заячківська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 55 с. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_others/pedtehnol1.htm
5. Никишина И. В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм и методов в процессе обучения учащихся и педагогов / И. В. Никишина. – 2-е изд., стереотип. – Волгоград : Учитель, 2008. – 91 с.
6. Пехота О. М. Технологічний підхід в освіті / О. М. Пехота // Освітні технології : навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – С. 7–26.

7. Реан А. Психология и педагогика : учебное пособие / А. Реан, Н. Бордовская, С. Розум. – М., 2004. – 344 с.
8. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 786 с.
9. Педагогіка : навчальний посібник / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – 2-е вид., випр. і доп. – Вінниця : «Книга-Вега», 2003. – 416 с.
10. Педагогика : учеб. / Л. П. Крившенко [и др.] ; под ред. Л. П. Крившенко. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 432 с.
11. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2007. – 447 с.
12. Осадченко І. І. Теорія і практика ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи : монографія / І. І. Осадченко. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – 414 с.

References

1. Bordovskaia, N. V., & Rean, A. A., (2006). *Education: training manual*. Saint Petersburg: Piter (in Russ.).
2. Volkova, N. P., (2003). *Pedagogy: textbook for students of higher educational institution*. Publishing Center «Academy» (in Ukr.).
3. Krivshenko, L. P., & Vaindorfh-Sysoieva, M. E. (2006). *Modern learning technology. Pedagogy: the textbook*. Moscow: TK Velbi, Publishing house Prospect. 317-341(in Russ.).
4. Piatakova, H. P., & Ziachkivska, N. M. (2003). *Modern pedagogical technologies and methods of their application in higher education: a textbook for students of higher schools*. Lviv: Publishing center LNU named after Ivan Franko. Retrieved from http://tourlib.net/books_others/pedtehnol1.htm (in Ukr.).
5. Nikishina, I. V. (2008). *Innovative educational technology and organization of educational and methodical process at school: the use of interactive forms and*

- methods in the learning process of students and teachers*, Volgograd: Teacher (in Russ.).
6. Piekhota, O. M., & Kiktenko, A. Z., & Liebarska, O. M. (2001). *Technological approach to education Educational technology : a textbook*, 7-26, Kyiv: A.C.K. (in Ukr.).
 7. Rean, A., & Bordovskaya, N., & Rozum., S. (2004). *Psychology and Pedagogy: textbook* (in Russ.).
 8. Skopnenko, O. I., & Tsymbaliuk, T. V. (2006). *The modern dictionary of foreign words: about 20 thousand. Words and phrases*, Trust (in Ukr.).
 9. Haluziak, V. M., & Smetanskyi, M. I., Shakhov, V. I. (2003) *Pedagogy: study guide*, 2, Vinnitsa: «Book-Vega» (in Ukr.).
 10. Krivshenko, L. P., (2006). *Pedagogy: Textbook*. Moscow: TK Welby, Publishing House of the Prospectus (in Russ.).
 11. Kuzminskyi, A. I., Omelianenko, V. L. (2007). *Pedagogy: study guide Textbook*. Knowledge (in Ukr.).
 12. Osadchenko, I. I. (2011). *Theory and practice situational learning in training of primary school teachers: monograph*. Uman: PP Yellow (in Ukr.).

OSADCHENKO Inna Ivanovna,

Doctor of education, Professor of Education and Educational Management Faculty
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
e-mail: osadchenkoinna@rambler.ru

MEANS OF ELIMINATING PSYCHODIDACTIC PROBLEMS OF USING INFORMATION-COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES OF LEARNING

Summary. Based on the analysis of scientific sources and empirical material the article characterizes and defines one of the key problems of using information-communicative technologies of education for getting and learning the content of information from the Internet. The results of the analyses of the empirical material prove that didactic problems for getting and learning the content of the Internet-

information are: inaccuracy, some unscientific facts, which ruin the principle of scientific approach and connection between studies and life; obscenity and indecency which contradict the principles of emotionality and aesthetic, developmental, and upbringing approach in education; the necessity of long period of work on the computer as an obstacle of the development of education, systemic and sequential education and so on. We proved that together with the above mentioned didactic problems psychological problems appear as well: remembering the false information and as a result the outlook which is falsely formed; the appearance of the overuse of the computer, which provides the dependence and physical and emotional exhausting; unconscious and non-systematic remembering of information; oppression of the development of the logics and other types of thinking. We recommended such ways of omitting psycho-didactic problems for getting and learning the content of the Internet information: referring the material from the Internet with the following checking out by the teacher; suggesting a wide list of the recommended resources to work with (previously checked by the teachers); organization of the discussion – analysis of the material; defining the amount and types of the tasks: necessary combination of information processing and creative tasks and exercises to train the memory. Thus, psycho-didactic problems of using information-communicative technologies of education, especially for getting and learning the content of the Internet-information, are overcome by psych-didactic conditions of effective integration of modern technologies of education (e.g. with the technology of situational education).

Key words: modern technologies of education; pshycho-didactic problems; information-communicative technologies of education; principles of education; methods of education.